

Hur kan vi förstå "den andre"?

- att utforska historia som källor från olika kulturer

Interkulturell historisk förståelse är ett lärandemål för historieundervisningen. Ett sätt som historieundervisningen kan ta sig an det på är genom att arbeta med att utforska historia som källor från olika kulturer. Den här tolkningsprocessen är emellertid komplicerad. Att undersöka historiska källor för att förstå den andre är som att sitta på två stolar samtidigt.

Piegan-hövdingen "Mountain Chief" och etnologen Frances Densmore, 1916

Fotot på Piegan-hövdingen och musiknologen Frances Densmore är välkänt, återgivet i många publikationer och spritt över internet. Vad är det som pågår i bilden? Vad är det för situation som fångats på fotoplåten och bevarats för eftervärlden som ett spår av det förflutna? Vilka tolkningar gör du som betraktare?

På bilden ses Densmore sittande vid fonografen. Hon verkar upptagen med att rätta till fonografnålen. Hon är propert arbetsklädd, kostymbyxor, vit skjorta och fluga. Det är lätt att se henne som en representant för den systematiska vetenskapen. Till vänster om henne sitter Piegan-hövdingen iklädd svartfotindianernas traditionella klädedräkt och hövdingens fjäderskrud. Hans blick är fäst på något utanför bilden. Fotot framställer honom som självsäker och en man med integritet. Bildbeskrivningen från Kongressbibliotekets arkiv i Washington DC där fotot finns berättar att Piegan-hövdingen får sin röst inspelad av Densmore.

Bilden representerar mycket. Naturligtvis är det en illustration till det omfattande insamlingsarbete som pågick i västvärlden under början på förra seklet för att rädda spåren av det traditionella samhället undan den moderna tiden. I Sverige känns detta igen i den nationalromantiska rörelsen och de bevarade resultaten

i form av Skansen och Nordiska museet. Mer olycksbådande så ger bilden också associationer till antropologins kartläggning av "primitiva folk" i kolonialismens fotspår liksom till de rasbiologiska tendenserna under 1920- och 30-talen. För den som betraktar fotot idag är det därför lätt att tolka det som en sinnebild över maktrelationen mellan västvärlden och "de andra": den andre konstrueras framför betraktarens ögon - vilket tar konkret form genom att denne kartläggs och spelas in. Som historiebrukare, lärare och elever kan vi ta de frågor den här bilden manar oss att ställa som en tankemodell för hur vi ska närma oss de historiska källorna. I det här fallet kan vi till exempel fråga:

– Hur kan Piegan-hövdingen komma till tals? Hur kan vi alls förstå honom? Hur får vi hans (deras) berättelse också?

– Vilken roll har antropologen spelat som producent av källan?

Och i överförd mening:

– Kan vi lita på de historiska källorna? Hur kan vi förstå de för oss främmande - de historiskt och/eller historiekulturellt avlägsna? Vad betyder det sätt källorna har kommit till på? Finns det en maktrelation? Dominerar ett visst perspektiv? Har vissa röster och vissa berättelser uteslutits?

När vi tolkar historiska källor för att därigenom få förståelse för en annan, historisk, person så försöker vi se världen med dennes ögon. Detta är svårt på grund av massor av skäl. Förutom att källorna kan vara svårtolkade och knapphändiga, så är det svårt inte minst för att de historiska personernas sammanhang ofta har varit så annorlunda jämfört med vår egen tid och historiekultur. Ytterligare en svårighet tillkommer som har att göra med källornas skenbara objektivitet och historieforskningens vetenskaplighet. I själva verket har en ansevärd del av den västerländska kulturens källor om andra folk och samhällen tillkommit som en del av kolonial och eurocentrisk kunskapsproduktion. Här måste vi som tolkare av historiska källor alltid använda en kritisk blick och också vara beredda att vända den mot oss själva. Vilken position intar vi och vår historiekulturella tradition i konstruktionen av historiska berättelser?

Att ifrågasätta sin egen position är emellertid en

mödosam process med stora risker att gå vilse. Som en extra twist - och som en påminnelse om den inbäddade värdeledningen i en postkolonial förståelse av omvärlden - så föreställer inte bilden det den verkade göra (och det som internet är översvämmat av). Piegan-hövdingens röst blir inte inspelad och fäst på vaxrullen. Istället lyssnar han på en ljudupptagning, han samarbetar med Densmore, översätter och tolkar en sång som använts inom Piegan-folkets läkekonst. Numera, sedan detta blev belagt, har Kongressbiblioteket bytt ut sin bildbeskrivning från "having his voice recorded by" till "listening to recording with". Det kan verka som ett enkelt, oskyldigt misstag som nu rättats till men, det står för mycket mer än så. I de historiska berättelserna om världen är rollfördelningen oftast given. Några är aktörer och andra passiva objekt som utsätts för andras, dvs aktörernas, handlingar. Betydelsen av den passiva formuleringen "får sin röst inspelad av", där den vita vetenskapsmannen är aktören, kan därför inte missförstås. Inte heller är det möjligt att överskatta den tankevända som måste till för att vi (som är inbäddade i en eurocentrisk historiekultur) ska kunna se bilden för det den föreställer; där Piegan-hövdingen är aktören, den som "lyssnar på inspelning med", och också är experten som besitter kunskapen, som förklarar och tolkar i ett samarbete "med". Återigen kan vi använda fotot som en tankemodell, som en påminnelse till oss själva som historiebrukare att inte sätta oss själva som berättelsens huvudpersoner utan att också se andra som aktörer och handlande subjekt i sina liv.

● **Text: Maria Johansson**
so-didaktik@globala.se

Se också bloggposten *Interkulturell historiedidaktik* som återger en poster med viktiga aspekter av interkulturellt historiskt lärande.: <http://pedagogstockholmblogg.se/so-didaktik-i-centrum/2015/12/29/interkulturell-historiedidaktik/>

Källor:

"Piegan Indian, Mountain Chief, having his voice recorded by ethnologist Frances Densmore", 2/9/1916", Library of Congress, Washington DC

"Piegan Indian, Mountain Chief, listening to recording with ethnologist Frances Densmore, 2/9/1916", Library of Congress, Washington DC